

זוהר חי

שיחה לרגל מלאת עשור לאגודת זוהר חי מאת יהודה ליבס

זוהר חי כבר עשר שנים, ברוך ה' ויישר כוח לכל השותפים בכך. זה דבר גדול גם עבורי, אף שאינני חלק ממפעל זה. כי העניין שלי, כבר למעלה מיובל שנים, הוא להצביע אכן על הזוהר החי. כך בכתיבה של עשרות רבות של חיבורים ובהוראה ובלימוד, כשרבים, והאמת – בעיקר רבות, מאנשי זוהר חי השתתפו אתי.

רבים מציגים את חיות הזוהר בעזרת המשכים בעולמות האומנות. אך אני אפנה אל זוהר חי בזוהר עצמו דווקא, בבחינת 'משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חדריו' (שה"ש א, ד). את נתיבות החכמה של ספר יצירה פירש ר' יצחק סגי נהור כ'חוטי שלהביות' שעל ידם הולך אדם אל הגחלת, ועל כך הוסיף והזהיר ר' יצחק דמן עכו, דמות חשובה בעולם הזוהרי, 'ובלבד שלא ימשוך'.¹ וגם אני מבקש להיות לא מן המושכים אלא מן הנמשכים.

זוהר חי, הוא אמיתת מציאות הזוהר, הוא היסוד של הארוס, היצירתיות, כאבר חי של הולדה והחייאה. לפי המתואר בראש מדרש הזוהר על שיר השירים הוא האות יוד החודרת לתוך שר העולם והופכת אותו לשיר:

---

¹ הובא בתוך ספר יצירה עם פירוש אור יקר... ועוד נוספו פירושי קדמוני הראשונים, ירושלים תשמ"ט, עמ' ג, לב.

זוהר דכל עיינין עילאין סתימין כניש לגביה. והוא זוהר נציץ לעיינין דלא
 יכילו לאסתכלא ביה, והאי איקרי חי. ובגין דאיהו חי, נטיל כל זהירין עלאין
 סתימין, וזריק זהירין נציצין לתתא ועביד. ודא זוהר חי איקרי חי העולמים.
 (זוהר חדש, סא טור ד).

הזוהר החי יצר גם את ספר הזוהר, ואת עולמו. גם הנקודה שלפי ראשית
 פרשת בראשית שבזוהר, בקעה טהירו עילאה ויצרה את העולם, זוהר היא,
 והיא גם האות יוד שרבים פירשוה כאן כנקודה היהודית, וכמהות רשב"י.² וכן
 הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן, לפי הפסוק המכב בשם ספרה של
 מלילה ומוגדר על ידה כפסוק הצופן הזוהרי העיקרי.³ כי לפי רב המנונא סבא
 שמו של נהר זה - חיים (זוהר ח"ג, נח ע"א).

אותו זוהר חי יצר אף את התנועה הדתית הזוהרית הגדולה שבקעה
 לפני כשבע מאות וחמישים שנה, והיא מחיה את העם ודתו מאז ועד היום.
 ולפעמים אף בכוח רב מדי, כפי שנוכחנו באותו ל"ג בעומר נמהר, שבו נמחצו
 למוות ארבעים וחמשה חוגגים, כמספר הפרדשכים שנמחצו באידרא רבא.⁴

---

² יהודה ליבס, 'תלמידי הגר"א, השבתאות והנקודה היהודית', בספרי לצבי ולגאון, הוצאת אדרא, תל-אביב תשע"ז וכן באתרי.
 יהודה ליבס, 'הסיפור הזוהרי בכלל וגלגולי הורמנותא וסמיטרא', הסיפור הזוהרי, בעריכת יהודה ליבס, יונתן בן הראש ומלילה
 הלנר-אשד. מכון בן צבי, ירושלים תשע"ז, עמ' 14-60, וכן באתר שלי (דלהלן).

³ בר' ב, י. ראה מלילה הלנר-אשד, ונהר יוצא מעדן: על שפת החוויה המיסטית הזוהרית, הוצאת עם עובד, תל אביב תשס"ה,
 עמ' 269.

⁴ על אלה ראה יהודה ליבס, 'מחורבות ארמון אבירי מקדש לסבא דסבין בהיכלות הזוהר: יצחק דמן עכו בעל אוצר חיים כגיבור
 ומנהיג זוהרי'. בכתובת <https://liebes.huji.ac.il/yehudaliebes/files/gibor.pdf>. ושם אחרי הערה 227.

זוהר חי הוא אפוא רשב"י, ואף שרשרת רשב"יים שמתמשכת מאז ועד
 עתה,⁵ צדיקים וחכמים שהוסיפו ופירשו את הזוהר ופיתחוהו והלכו
 באורחותיו. לא בכדי אחד מהמעמיקים שבפירושי הזוהר נקרא 'זוהר חי', הוא
 פירושו של בוצינא קדישא, יחיאל סאפרין, הרבי מקומרנא.

ר' שמעון, ששם אביו יוחי, יצאה נשמתו במלה חיים שבפסוק: כָּטַל
 חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צָנָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם.⁶ כאן
 מדובר גם על החיים האמיתיים, חיי העולם הבא של ר' שמעון העולה לעולמו,
 אך גם על העולם הזה הנותר אחריו, שהזוהר החי יוסיף ויחיה גם אותו,
 ובעיקר ארץ ישראל, שכן הברכה על הררי ציון צוותה.⁷ כך עולה גם מן
 הפסוקים שמשמיעות באותו רגע בנות קול מן השמים: כִּי אֶרֶךְ יָמִים וְשָׁנוֹת
 חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ (משלי ג, ב), וכן: חַיִּים שָׁאֵל מִמֶּךָ נִתְּנָה לּוֹ אֶרֶךְ יָמִים
 עוֹלָם וְעַד (תה' כא, ה), הפסוק שממנו, לפי חז"ל והזוהר, שאב את חייו המלך
 דויד, מלך המשיח.⁸

---

⁵ ראה יהודה ליבס, 'ואור ישראל היה שוקל': עוד עיון בשאלת חיבור הזוהר, באתרי בכתובת:
<https://liebes.huji.ac.il/yehudaliebes/files/oryisrael.pdf>

⁶ תה' קלג, ג. זוהר ח"ג. רצו ע"ב, אדרא זוטא.

⁷ יהודה ליבס, 'המשיח של הזוהר - לדמותו המשיחית של ר' שמעון בר יוחאי, בתוך: הרעיון המשיחי בישראל: יום עיון לרגל
 מלאת שמונים שנה לגרשם שלום (בעריכת שמואל ראם), האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשמ"ב, וכן
 באתרי, אחרי הערה 357.

⁸ ראה יהודה ליבס, בפרק 'דוד מלך ישראל חי וקיים', שבמאמר 'יחי המלך: חולשתו של מלך וכוחו', בתוך על דעת הקהלה, דת
 ופוליטיקה בהגות היהודית: ספר היובל לכבוד אביעזר רביצקי (עורכים בנימין בראון, מנחם לורברבוים, אבינועם רוזנק, ידידיה
 צ' שטרן), הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה ומרכז זלמן שזר, ירושלים תשע"ב, כרך א, עמ' 459-481, וכן באתרי.

עם ישראל חי, וגם היום המתים במערכה במותם מצווים לנו את החיים.
מליצה נפוצה זו, מקורה כמובן באותו פסוק בתהילים כשהוא מושם בפיו של
רשב"י בעת מיתתו. אבל יש עוד חוליה שמתווכת בין רשב"י של אידרא זוטא
לבין המליצה שבפינו, שעל פי ניסוחה היום המתים עצמם הם אלה המצווים
חיים, ולא ה'.

חוליה זו מצויה בשירו של עוד משורר חיים, המשורר הלאומי חיים נחמן
ביאליק, בשירו הפותח במלים 'אם יש את נפשך לדעת את המעין / ממנו שאבו
אחיק המומתים / בימי הרעה עוז כזה, תעצמות נפש'. ביאליק אומנם לא
מזכיר במפורש את הזוהר, אך מעיין זה מתפרש בהמשך השיר כ'בית
המדרש'. השיר מסתיים במלים 'ובמותם צוו לנו את החיים - / החיים עד
העולם'.